

Mòdul 1

Agenda 2030 i Objectius de Desenvolupament Sostenible.
Conceptualització

TRANSFORMANT L'EDUCACIÓ

Crèdits

Coordinació: Mar Herranz Mateos (FAD)
Raquel Robla Carretero (FAD)

Autoria: Jadicha Sow Paino
Assessoria: Cristina Vicente -Almazán Castro
Col.laboració: Irene Espert Xerri

Maquetació: ADDO Estudio Gráfico

Traducció: Manuel Gil Fernández

© 2019

ÍNDEX

1.	L'Agenda 2030.....	6
2.	Què són els ODS i com expliquen el nostre món globalitzat?.....	10
	2.1. Com abordar els ODS des de polítiques de ciència, tecnologia i innovació.	
	Una proposta per a la pràctica educativa.....	12
3.	La pràctica: Com puc treballar els ODS a l'aula.	14
	3.1. Què volem desenvolupar?	14
	3.2. Problematitzar per a plantejar l'anàlisi	15
	3.3. Quines eines tenim a la nostra disposició?	17
	3.4. Què necessite per a dur-ho a terme	18
	RECURSOS, BIBLIOGRAFIA i BIBLIOGRAFIAWEB	20

INTRODUCCIÓ

L'Agenda 2030 en la qual es defineixen els 17 Objectius de Desenvolupament Sostenible (d'ara endavant ODS) suposa un horitzó que els Estats, com a principals protagonistes, es comprometen a treballar per a assolir la fi a la pobresa, protegir el planeta i garantir que totes les persones gaudisquen de pau i prosperitat. No obstant això, són múltiples els enfocaments i disciplines que cal tenir en compte per a dur a terme aquesta tasca, i l'educació és un d'ells. Concretament, l'Educació per a la Ciutadania Global¹ (d'ara endavant EpCG) pot abordar els ODS tenint en compte com a principals aspectes la necessitat d'aprenentatge social complex i col·lectiu; la construcció d'una ciutadania global que entenga els múltiples i diversos processos globalitzadors; la participació i incidència en diferents espais polítics; i la creació i participació de xarxes, sinergies i espais cooperatius a escala de centre, barri, ciutat, etc.

El present mòdul mirarà d'acompanyar la reflexió sobre els objectius de transformació de la pràctica educativa, tenint en compte les sinergies i fugint de les visions reduccionistes i compartimentades d'assignatures i/o àmbits d'aplicació.

Per a això es començarà amb una revisió de l'Agenda 2030 com a marc en el qual es desenvolupen els ODS, per entendre quins són els seus principis, potencialitats i crítiques, així com els enfocaments que en ella s'han considerat (gènere, medi ambient, drets, etc.). A continuació s'aborda què són els ODS i com poden explicar el nostre món globalitzat mitjançant una proposta

1.- L'Educació per al desenvolupament (EpD) va nàixer als països del Nord d'Europa durant el període de descolonització, entre els anys 50 i 60. La seua conceptualització ha variat amb el temps, depenent de l'època, els enfocaments i les teories existents sobre el desenvolupament. La tendència és clara cap a una consideració global que els problemes estan interconnectats i que, per tant, les solucions han de ser globals i han d'aconseguir una transformació en les relacions i en la forma de participar de totes les societats, no una simple transmissió de recursos (HEGOA, 2005-2006).

basada en polítiques de ciència, innovació i tecnologia. La tercera part d'aquest mòdul se centrarà en la relació entre ODS i l'EpCG d'una banda, i les diferents assignatures i àmbits del currículum, i com considerar-los, integrar-los i treballar-los en la pràctica educativa.

1. L' Agenda 2030

L'actual escenari global es podria caracteritzar pels desequilibris de poder entre països, governs, corporacions, etc., degut als quals els drets de les persones com a ciutadanes, treballadores, etc. es veuen compromesos en molts casos en major o menor mesura. En aquest panorama, el 25 de setembre de 2015, 193 països es van comprometre amb [l'Agenda 2030 i els seus 17 Objectius de Desenvolupament Sostenible](#) (d'ara endavant ODS), així com a complir-los per a l'any 2030. Aquesta fita constitueix un compromís polític per a tractar de respondre als desafiaments que planteja un model de desenvolupament que compromet la sostenibilitat social, ambiental i econòmica dels pobles i territoris.

L'Agenda 2030 de les Nacions Unides (d'ara endavant l'ONU) s'estructura en un preàmbul, una declaració amb la seua visió de futur, principis i compromisos comuns, i finalitza amb una crida a l'acció per a canviar el nostre món. Els objectius i metes que es contemplen emfatitzen el seu caràcter integrador i indivisible, així com la interdependència de la sostenibilitat en totes les seues dimensions.

Encara que l'Agenda 2030 afecta tots els països (en desenvolupament, de renda mitjana i desenvolupats) i els objectius són considerats universals, les responsabilitats es consideren diferenciades. Aquest principi, segons el qual els països desenvolupats han d'assumir majors compromisos, té a veure amb les diferències existents entre països, així com la seua participació històrica en la generació d'externalitats ambientals, socials i econòmiques negatives a escala mundial. D'aquesta manera, els seus compromisos hauran d'estar alineats amb les seues possibilitats financeres i tecnològiques (Bidegain, 2017). Aquest posicionament naix, en part, de les pressions que la població del nord exerceix en el medi ambient mundial i de les tecnologies i els recursos financers de què disposen.

Il·lustració 1: Objectius de Desenvolupament Sostenible; Font: ONU.

L'Agenda 2030 emmarca 17 ODS (il·lustració 1) i les seues 169 metes, a més d'una secció sobre mitjans d'implementació i aliança mundial, i un apartat sobre seguiment i examen a escala nacional, regional i mundial. La diferència principal entre els ODS i els Objectius de Desenvolupament del Mil·lenni² (ODM) és que els primers són més ambiciosos per les raons següents:

- A més de posar fi a la pobresa, busquen reduir la desigualtat dins i entre països.
- Aspiren a aconseguir l'educació primària universal i també a garantir una educació equitativa i de qualitat.
- Pretenen assolir treball decent per a totes les persones.
- Inclouen també compromisos en àrees crítiques com la pau i la justícia, el canvi climàtic, la innovació i l'energia.
- Requereixen compromisos i esforços específics per part dels països desenvolupats.
- Inclouen metes i mitjans d'implementació per a aconseguir els ODS, entre els quals s'inclouen: el finançament per al desenvolupament, el comerç just i equitatiu, el desenvolupament i la transferència de tecnologia i la construcció de capacitats per al desenvolupament sostenible, especialment per als països en desenvolupament.

A la seua base, l'Agenda 2030 es constitueix com una oportunitat per aconseguir sinergies positives i avançar en el disseny i la implementació de polítiques públiques integrals, que consideren les esferes econòmica, social i ambiental i contribuïsquen a erradicar les desigualtats de gènere, les desigualtats dins dels països i entre ells.

2.- S'establiren en setembre de 2000 en la Cimera del Mil·lenni de les Nacions Unides.

Tasca

Llig el punt 2.2 (p. 84-87) de l'article La Agenda 2030: ¿cambiar el mundo sin cambiar la distribución del poder? i respon en el fòrum a les següents qüestions:

- Comparteixes les crítiques que es fan a l'Agenda 2030 en l'article? Justifica la teua resposta.
- Quina importància consideres que té l'educació per a assolir els objectius de l'Agenda 2030?

2. QUÈ SÓN ELS ODS I COM EXPLIQUEN EL NOSTRE MÓN GLOBALITZAT?

Com hem vist anteriorment, l'Agenda 2030 de l'ONU estableix 17 ODS, 169 metes i 232 indicadors per a analitzar, abordar i intervenir sobre les principals problemàtiques i desafiaments del nostre món.

Però, per a abordar aquests ODS, el primer que haurem de fer és entendre la interdependència i interrelació de les seues dimensions (ambiental, social i econòmica).

En l'anàlisi d'aquestes relacions sorgiran “tensions” entre els ODS perquè l'assoliment d'un pot comprometre la consecució d'uns altres.

UN EXEMPLE DE LA INTERRELACIÓ I DEPENDÈNCIA ENTRE LES MÚLTIPLES DIMENSIONS QUE ABASTEN ELS ODS

Un país de la regió d'Amèrica Llatina augmenta les seues exportacions amb l'objectiu d'assolir la meta 17.11. No obstant això, aquesta millora es basa en la producció d'indústries intensives, que es nodreix principalment de treball femení precari. D'aquesta manera, es compleix la meta d'augment de les exportacions, però es retarda l'assoliment de l'ocupació de qualitat per a les dones (ODS 8).

D'igual manera, si s'augmenta la recaptació d'ingressos fiscals a través de sistemes tributaris regressius, l'avanç en la meta 17.1 pot fer-se a costa d'augmentar la desigualtat social i de gènere (retard en metes 10.3, 10.4, 5.c).

Fins i tot, si es promouen inversions en energia renovable a través d'emprenedories que impliquen el desplaçament forçat de comunitats indígenes, es podria estar avançant en l'ODS 7 sobre energia neta a costa dels drets individuals i col·lectius de les dones indígenes, incloent-hi el dret a la consulta prèvia, lliure i informada.

Elaboració pròpia amb dades de CEPAL³ (2017)

En aquest punt sorgeix una pregunta: com implementar aquests objectius per a tractar d'identificar les interrelacions entre ODS i evitar les sinergies negatives i/o les incompatibilitats?

La resposta podria ser la necessitat de considerar les contribucions des de la ciència, la tecnologia i la innovació (CTI), com reconeix l'ONU en incloure explícitament la CTI en el ODS 9, identificant-la com un mecanisme clau per a la implementació de tots els ODS (Boni et al., 2019).

Les innovacions transformadores en polítiques CTI ofereixen:

Un enfoque integrado y de sistema orientado a las conexiones subyacentes y las compensaciones entre los ODS. En lugar de tratar los ODS como objetivos individuales o verlos como misiones, se centra en los procesos de transformación que dan lugar a los resultados específicos definidos por el conjunto de ODS (Boni et al., 2019).

3.- Text complet en https://repositorio.cepal.org/bitstream/handle/11362/41016/S1700105A_es.pdf?sequence=7&isAllowed=y

2.1. Com abordar els ODS des de polítiques de ciència, tecnologia i innovació.

Una proposta per a la pràctica educativa.

És possible que des de la pràctica docent es vulga treballar amb els ODS però sorgisca la qüestió de com fer-ho. Com establir vincles entre la meua assignatura i els ODS? Com considerar-los des d'una perspectiva integradora?

Una eina per superar els enfocaments sectorials i fragmentats, analitzant la naturalesa de les interrelacions entre els objectius i les metes dels ODS, i identificant les contraposicions i sinergies, és la proposta del treball de Schot, Boni, Ramirez i Stewart (2018) que es presenta a continuació. Aquesta proposta ha estat considerada rellevant perquè resulta inspiradora per a poder guiar i estructurar el treball amb els ODS en la pràctica educativa.

Des d'aquesta proposta adoptem el punt de vista d'una política CIT, i els ODS es divideixen en tres categories (Figura 1):

- ODS centrats en el **canvi estructural** (framework conditions) de les condicions marc necessàries per a aconseguir la transformació. ODS 16 i 17.
- ODS que cobreixen una gamma específica o més àmplia de **sistemes sociotècnics** o àrees d'aplicació (socio-technical systems and application areas). ODS 3, 4, 6, 7, 9, 11, 14 i 15.
- ODS que emfatitzen "**direccions transversals**" o direccionalitat (transversal directions). ODS 1, 2, 5, 8, 10, 12, i 13.

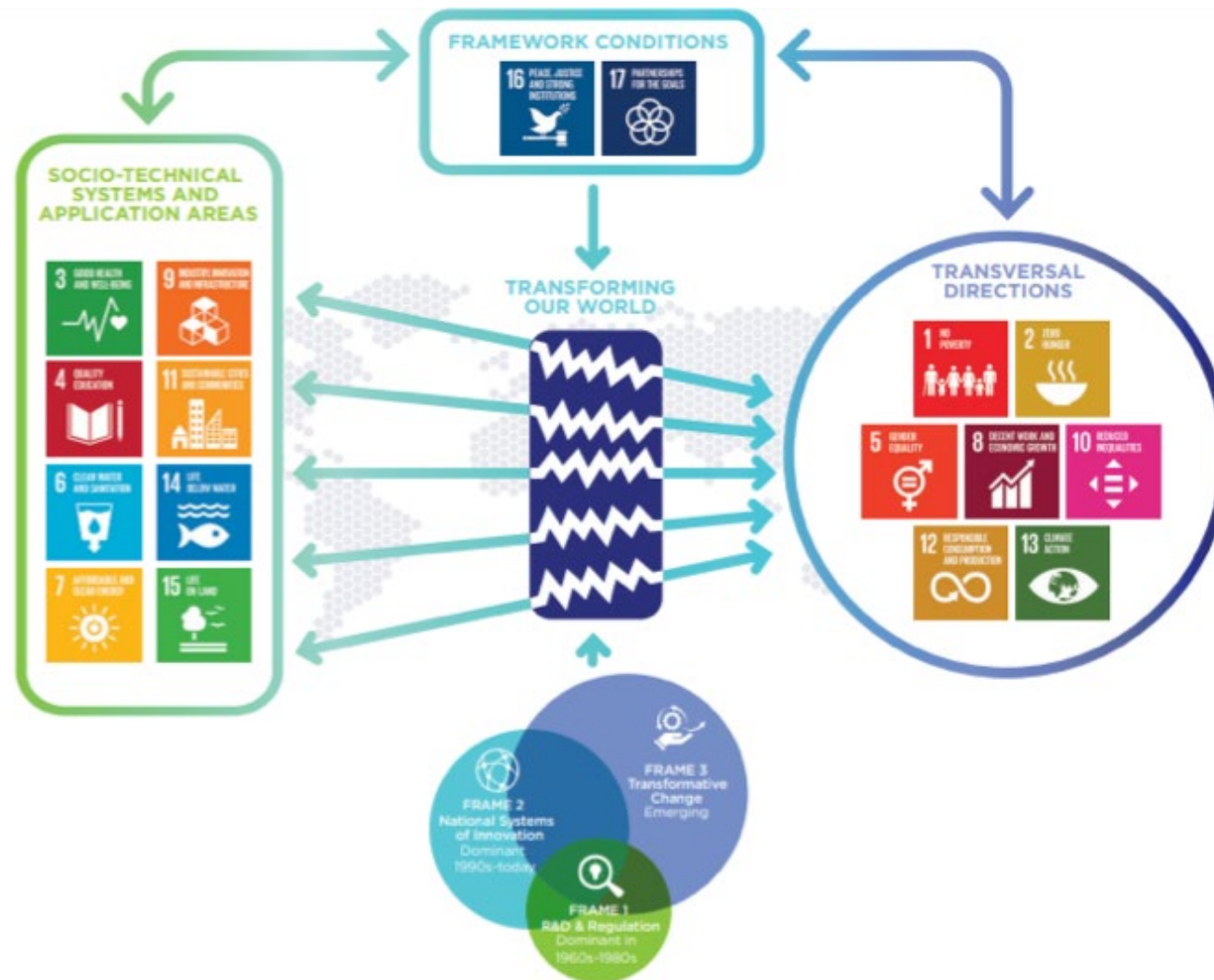

Figura 1: Abordant els ODS a través de la política d'innovació transformativa. Font: Schol et al, 2018.

3. LA PRÀCTICA: COM PUC TREBALLAR ELS ODS A L'AULA.

El present i últim epígraf d'aquest mòdul pretén explorar les possibilitats que tenen els ODS de ser integrats en la pràctica educativa. Per a això, es presentaran una sèrie d'eines, enfocaments i metodologies que se seguiran desenvolupant en el mòdul 2, en una aproximació als ODS i a les interrelacions que s'estableixen entre ells des d'una visió eminentment pràctica.

Però, abans de començar, és necessari explicitar que no existeix una “fórmula” per al treball dels ODS en aula. Les autores del present document ho han concebut com un procés d'aprenentatge i reflexió que ajude a incorporar les qüestions relatives al desenvolupament sostenible partint de les diverses realitats que es donen a les aules, i incloent-hi els sabers, pràctiques i enfocaments que ja s'estan duent a terme. En síntesi, es tractarà d'enriquir la manera en la qual s'analitza la realitat i es trasllada a la pràctica educativa.

En paral·lel a l'exposició dels continguts d'aquest últim epígraf, s'aniran plantejant les tasques a desenvolupar, amb l'objectiu que al final d'aquest mòdul s'haja plantejat una intervenció a l'aula per a treballar els ODS.

3.1. Què volem desenvolupar?

Coneixements, actituds i valors. Aquests aspectes són el que es busca desenvolupar mitjançant el treball dels ODS, i ja es van explicitar a l'anàlisi de les competències durant la programació educativa, dins del marc regulador educatiu en el qual ens trobem.

Tasca

Què vull desenvolupar?

Tria una problemàtica per abordar des de la teua assignatura, una àrea de coneixement que vulgues treballar amb un alumnat específic.

Indica quins ODS estan implicats directament o indirectament amb aquesta problemàtica i raona les relacions que has establert.

Per favor, escriu aquesta informació en un document de *word i guarda'l en el teu ordinador, ja que l'hauràs d'anar completant al llarg d'aquest mòdul.

3.2. Problematitzar per a plantejar l'anàlisi

Siga quina siga l'assignatura, és possible (per la temàtica o pels recursos emprats) problematitzar una situació, que pot ser propera i quotidiana, o més allunyada de la realitat de l'aula però amb la qual inevitablement hi haurà algun vincle. Alguns exemples: contaminació per hidrocarburs a química, moviments i anàlisis poblacionals des de la història, utilització de textos sobre discriminació racial i de gènere en àrees lingüístiques, l'estadística d'accés i consum de recursos en matemàtiques, l'anàlisi de la biodiversitat en biologia, etc.

És important que, en plantejar la problemàtica en qüestió, s'entenga que no són processos “naturals”, “inevitables”, “que sempre han estat”, sinó conseqüències d'un model de desenvolupament desigual, injust i del qual totes les persones participem d'una o una altra manera.

Per a plantejar l'anàlisi es considera fonamental la consideració de les següents qüestions (taula 1) sobre la problemàtica a abordar.

Qüestió	Què abasta...
Què	Quina és la problemàtica a abordar
Causes que subjauen	Quins interessos, dinàmiques socioeconòmiques i processos històrics són a la base del problema
Conseqüències	Quines conseqüències a curt, mitjà i llarg termini poden derivar-se d'aquesta problemàtica? Quins col·lectius es veuen afectats positivament i negativament?
Alternatives	Existeixen o s'han proposat alternatives per a millorar/solucionar aquesta problemàtica?
I jo, què puc fer?	Com a ciutadania activa i titular de responsabilitats, quins canvis es poden realitzar en hàbits i accions de diversa naturalesa per a millorar la problemàtica?
ODS implicats	És important no quedar-se solament en els “evidents”. Per a això és útil la proposta CIT presentada en l'epígraf 2.1. D'aquesta manera es podrien identificar més connexions entre la problemàtica i altres aspectes.

Taula 1: Qüestions a considerar en la fase de problematització.

3.3. Amb quines eines es pot comptar:

Algunes de les eines didàctiques més comunes de l'EpCG són: xerrades, exposicions, cursos de formació, elaboració i divulgació de material audiovisual, elaboració i divulgació de material didàctic, elaboració i desenvolupament d'activitats divulgatives (jornades, congressos, fòrums, trobades...), tallers i activitats, teatre i rondalles, desenvolupament d'estudis i investigacions, campanyes de sensibilització i de mobilització social, actuacions de reivindicació i incidència política, creació i manteniment de xarxes, activitats artístiques, viatges i agermanaments entre ciutats i voluntariat corporatiu. Són moltes les ONGD, organismes i entitats que posen a la disposició del professorat recursos diversos per al treball de múltiples qüestions relacionades amb el desenvolupament⁴.

Tasca

Les eines

Explicita les eines i metodologies que has escollit en la tasca anterior i justifica la teua elecció. És important que analitzes si aquestes eines et permeten extraure informació diversa i que totes les persones implicades puguin aportar des del seu coneixement i realitat.

Incorpora la resposta al teu document de tasques.

4.- S'han recollit alguns recursos i eines al final del present document, en l'apartat Recursos.

3.4. Què necessita per a dur-ho a terme

Finalment, és necessari tenir en compte en la posada en pràctica d'aquestes propostes educatives quina és la realitat de l'aula, centre, barri, ciutat, etc., per tal que els objectius siguin assolibles i coherents amb el context.

Per a això, serà necessari considerar:

Estructura: tots aquells recursos que són necessaris perquè una intervenció pugui tenir lloc (lleis educatives, el projecte educatiu del centre, els actors implicats, recursos econòmics i humans, etc.).

Processos: pràctiques o accions que es duren a terme per aconseguir resultats en matèria d'EpCG (coordinació, metodologies emprades a l'aula, materials didàctics, continguts o temàtiques, estratègies per a integrar l'EpCG en el currículum, etc.).

Resultats: quins canvis s'han produït en l'alumnat, el professorat, el centre educatiu, l'administració, etc. com a resultat del treball en EpCG.

Elements del context: malgrat estar, en la majoria dels casos, fora del control dels docents i del centre educatiu, poden tenir un impacte significatiu en cadascuna de les dimensions anteriors (la crisi socioeconòmica pot provocar una reducció pressupostària i afectar el benestar de l'alumnat).

Tasca

La meua realitat

Quins (i de quina manera) els elements vists en aquest epígraf podrien condicionar la posada en pràctica de la iniciativa que s'està desenvolupant (estructura, processos, resultats i elements de context).

Quan hages finalitzat, per favor, puja el document al teu portafolis perquè el teu tutor o tutora pugui avaluar-lo.

RECURSOS

- Destino Mestizo (Jarit): Guia didàctica que aborda, de la manera més senzilla i divertida, alguns dels elements de comprensió de la realitat que es converteixen en mecanismes de canvi a través de la nostra intervenció. Primària i secundària. Disponible en <http://www.jarit.org/wp-content/uploads/2011/10/destinoMestizoweb.pdf>
- Iniciativa de la GVA Connecta con los ODS. Disponible en <http://www.cooperaciovalenciana.gva.es/va/conecta-con-los-ods>
- Operació Rubik. Espai de col·laboració entre docents i ONGD, amb possibilitat de descàrrega de materials didàctics i altres recursos per treballar a l'aula o altres espais segons les diferents inquietuds i necessitats educatives. Disponible en <http://rubik.cvongd.org/>
- Portal oficial de l'Enfocament basat en drets de l'ONU. Disponible en <https://www.unfpa.org/es/el-enfoque-basado-en-los-derechos-humanos>
- Recopilació de recursos educatius de la GVA amb materials d'ACNUR i CERAI per a treballar els ODS. Disponible en <http://www.cooperaciovalenciana.gva.es/es/recursos-educativos>
- Recursos de l'ONU per a treballar els ODS amb estudiants. Disponible en <https://www.un.org/sustainabledevelopment/es/student-resources/>

BIBLIOGRAFIA

- Benítez Murillo, M^a I (2009). [El juego como herramienta de aprendizaje](#). Innovación y experiencias educativas. N°16. CSIF.
- Bidegain Ponte, N. (2017). La Agenda 2030 y la Agenda Regional de Género Sinergias para la igualdad en América Latina y el Caribe. CEPAL Serie Asuntos de Género N° 143 Disponible en https://repositorio.cepal.org/bitstream/handle/11362/41016/S1700105A_es.pdf?sequence=7&isAllowed=y
- Boni, A., Belda-Miquel, S., Calabuig-Tormo, C., Millán-Franco, C., Talón-Villacañas, A. (2019) Adaptando los ODS a lo Local mediante la Educación para el Desarrollo. La Experiencia de la Estrategia de la Ciudad de Valencia. Revista Internacional de Educación para la Justicia Social, 2019, 8(1), 117-134. <https://revistas.uam.es/riejs/article/view/riejs2019.8.1.007>
- Boni, A., Arias, B., López-Fogués, A., Calabuig, C., Belda, S., Monge, C. (2016) Estrategia de Educación para el Desarrollo en el ámbito formal en la Comunitat Valenciana. CSIC-UPV Disponible en <http://docplayer.es/70922776-Estrategia-de-educacion-para-el-desarrollo-en-el-ambito-formal-de-la-comunitat-valenciana.html>
- Oficina del alto comisionado de las naciones unidas para los derechos humanos (2006) Preguntas frecuentes sobre el enfoque de derechos humanos en la cooperación para el desarrollo. Ginebra. Disponible en <https://www.ohchr.org/Documents/Publications/FAQsp.pdf>

- Schot, J., Boni, A., Ramirez, M., Steward, F. (2018) 'Addressing SDGs through Transformative Innovation Policy', TIPC Research Briefing 2018-01. Disponible en http://www.tipconsortium.net/wp-content/uploads/2018/06/4198_TIPC_research_brief_web-FINAL.pdf

BIBLIOGRAFIA WEB

Web de l'Agenda 2030 del govern d'Espanya: <https://www.agenda2030.gob.es/objetivos>

Web de l'ONU per a l'Agenda 2030: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/es/objetivos-de-desarrollo-sostenible/>